עוף התורה וישלח

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר: וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ: בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם: אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ: וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת: (בראשית לד כה – כט)

יש להעיר בפרשה זו מספר הערות:

א] כשהפסוקים עוסקים בביזת העיר נאמר ויבוזו העיר אשר טמאו אחותם, מדוע לא נאמר לשון זה כבר בהריגתם נאמר ויבואו על העיר אשר טמאו אחותם.

ב] מדוע לגבי אנשי העיר נאמר **ויהרגו** כל זכר ולא נאמר כיצד הרגום, ואילו בחמור ושכם בנו נאמר, הרגו **לפי חרב**.

ג] מדוע מאריכה התורה בפירוט השלל, צאנם בקרם חמוריהם חילם טפם ונשיהם.

ד] התורה מפרטת, שלקחו את אשר **בעיר**, ואת אשר **בשדה** ואת כל אשר **בבית**, מה זה משנה היכן מונח השלל?

ה] לגבי חילם וטפם נאמר "כל" כל חילם כל טפם, ולגבי נשיהם לא נאמר כל. מדוע?

ו] שבו ויבוזו – מה פשר הכפילות שבו ויבוזו, הרי לאחר שלקחום בשבי, לשם מה נאמר ויבוזו.

ז] ואת כל אשר בבית – צריך ביאור הרי בתחילת הפסוק נאמר ואת כל **חילם**, דהיינו כל הנכסים הנמצאים בבית, אם כן מדוע חוזרת התורה שוב בסוף הפסוק, ואת כל אשר בבית.

ביאור העניין

כל מקום הראוי לקדושה והשראת שכינה, כח הטומאה מנסה להיאחז בו. כך קרה בעיר סדום המכונה "גן ה'" וכך גם קרה בשכם, שאף הוא מקום ה ראוי להשראת שכינה. ואכן משכן שילה היה באיזור שכם. כשם שאנשי סדום עמדו לניסיון, כאשר הגיעו המלאכים, ובאו כולם מנער ועד זקן למחות בלוט. כך גם קרה בשכם. אנשי שכם היו רעים וחוטאים, רודפי ממון ותאוות. ולכך זימן להם הקב"ה אירוע שבו ייבחן האם מדובר בתקלה ומכשול, ואנשי העיר ימחו בחוטאים. או שמא כולם יצטרפו. שכם ואביו חמור נקלעו למצב בעייתי. שכם חפץ מאוד בבת יעקב, ואביו מסייע בעדו, למרות שהדבר נחשב לנבלה חמורה. ואנשי העיר עומדים מנגד ולא רק שאינם מוחים, אלא מזדהים עם העניין, ואף מוסרים את נפשם, ומלים את עצמם כהסכמה גמורה למה שקרה. ולא רק משום הכדאיות הממונית, "ישבו בארץ ויסחרו אותה" וכן נוסף כאן עניין לקיחת הבנות המודגשת מאוד, את בנותם ניקח לנו לנשים ואת בנותינו ניתן להם.

שמעון ולוי הבינו, שיש לסלק כל זכר מאותם אנשים רשעים וחוטאים. ודבר זה בא בשני מישורים, הריגתם ולקיחת ממונם. בתחילה הרגו בני יעקב את אנשי העיר, ורק לאחר מכן באו לגבות את עונשם של שכם וחמור. ולכך אצל בני העיר נאמר **הרגו**, ולגבי שכם וחמור נאמר **לפי חרב.** כלומר, יתכן שבני העיר לא הרגום בחרב אלא בשאר מכות וחבלות, והחרב שנטלו שמעון ולוי לא היתה אלא לגיבוי. אך את חמור ושכם הרגו בכריתת ראש שזהו **פי חרב**. במיתה מנוולת המפרידה את הראש מהגוף. וזאת משום שהלכו אחר גופם באופן כה משפיל ונבזה, והפרידו בין ראשם לגופם...

החילוק בין הריגת אנשי שכם לביזת ממונם

עד כה דובר על הריגת אנשי שכם, כעת נבאר את עניין ביזת ממונם. כפי שמשתקף מההערות שהערנו, ביזת ממונם של אנשי העיר היתה עניין מרכזי מאוד. כלומר לקיחת הביזה לא היתה מחמת זה שנעשו הפקר והבעלים נהרגו, ויש כאן "בל תשחית" שלא לקחת את ממונם. לא ולא, לא חסר לבני יעקב מאומה, ולא היו צריכים את שללה של שכם, נטילת הממון היתה למטרות של קדושה בלבד. מה פשר הדבר?

ידוע אצל כמה מגדולי ישראל, שהקפידו מאוד שלא להחליף את כלי ביתם ששימשו אותם למטרות של קדושה. מסופר על הט״ז שלא הסכים להחליף את הטלית שלו, והעיד על עצמו שמעולם לא חשב שום מחשבה זרה בשעת התפילה. החפץ חיים הצטער מאוד על החלפת שולחנו שעליו למד תורה שעות רבות. ואף בדורנו, ידוע היה בבית הגר״ח קנייבסקי, שמי שיושב על כסאו של הסטייפלער, בקשותיו מתקבלות.

ובאותה מידה, ממון המשרת את האדם לטומאה, עליו להתבער מן העולם או לעבור אל הקדושה. ולפי זה מדויק לשון הפסוק, העיר **אשר טמאו אחותם.** כלומר, ביזת ממונם של אנשי שכם היתה משום שטימאו אחותם ולא בכדי להתעשר. ומשום כך סברו שמעון ולוי, שיש לקחת את ממון העיר בלא להותיר זכר.

שלל שבעיר בשדה

התורה מפרטת את המיקום של השלל. מה פשר הדבר. והנה מצינו שהאדם מתברך בשלוש מקומות בבית בעיר בשדה. וכך כתוב בפרשת כי תבוא. ברוך אתה **בעיר** וברוך אתה **בשדה**. ברוך אתה **בבואך** [לבית] וברוך אתה בצאתך. העיר השדה והבית הם שלושת המקומות שבהם האדם עוסק בממונו ורכושו. השדה הוא מקום לרעיית צאן וגידולים חקלאיים. העיר הוא מקום לעסקים ושאר משא ומתן. והבית הוא מקום להניח את ממונו ויתר חפצי הערך והשימוש.

אנשי שכם ראו את הממון כתכלית ולא כאמצעי. אם כך, יש להניח שהנהגותיהם לא היו ישרות. הן בגזל בשדה, והן בעסקים מפוקפקים בעיר, ובהחזקת ממון שלא כדין בביתם. ומשום כך מדגישה התורה, שבני יעקב טרחו וסילקו את כל ממונם של בני העיר, הן בשדה בעיר, והן בבית, כפי שנבאר.

ארבעת הדברים שבבית

בביתו של אדם ישנם ארבעה דברים המשויכים אליו: נכסי ערך, טף, נשים וכלי בית. את נכסי הערך הממון והתכשיטים אין האדם מניח בשדה ובעיר אלא בביתו. וכמו כן בביתו של אדם נמצאים נשותיו וילדיו. ומלבד חפצי הערך נמצאים חפצי השימוש, כסאות שלחנות כלי אכילה וכדו׳. ומשום כך נאמר שאת **כל** חילם היינו כל נכסיהם וכל טפם לקחו, אך לא רק את דברי הערך החשובים והיקרים, אלא כל אשר בבית, אפילו חפץ זול ופשוט, ששימש את בני העיר, חומדי הממון והתאוות, לקחוהו עמהם, בכדי להשתמש בהם לקדושה ומצוות. ובזה יבואר מדוע לגבי חילם נאמר ״כל״ ולגבי ״טפם״ נאמר כל. שלא לקחו רק את הנכסים היקרים ביותר, אלא את הכל. ולא רק את הטף הראויים לשמש כעבדים ושפחות, אלא את **כל** הטף, גם אלו שלא יהיו ראויים כל כך לשמש. ולגבי נשותיהם אין צורך לומר **כל** נשותיהם, כיון שברור הדבר שבכל בית יש אשה אחת. וגם במקום שלקחו שתי נשים, לכל אשה היה בית משלה, ובכדי שלא יתפרש שלוקחים את נשיהם **לעצמם** לכך ראשית כל נאמר ״שבו״ שהוליכום כשבויות, ורק לאחר מכן נאמר **ויבוזו**, שהביזה לא היתה ״ביזת נשים״ אלא ביזת רכוש.

***

למדנו מפרשה זו, שכלי ששימש את עוברי העבירה, חומדי הממון והתאוות, משפיע רע בעולם. בכדי למגר את השפעתו אפשר לשורפו [כפי שעשו בני ישראל בנכסי מדין] אך הפיכתו לדבר של קדושה, היא עוצמתית יותר. כעין זה אפשר לבאר את מה שמובא בחז״ל שעתידים בתי תיאטראות להפוך לבתי מדרש. מסופר על הרב מבריסק, שכאשר הקימו בשעתו את בנייני האומה, חקר ודרש על התקדמות העבודה. כשנשאל לפשר הדבר, השיב ואמר, שמקום זה עתיד להיהפך למקום תורה, וודאי שיש להתעניין בו.

אדם שישב על כסא ודיבר לשון הרע, או שאר דברים אסורים. יש עניין גדול מאוד, לשבת על אותו מקום ולדבר דברי תורה ומוסר. בגד שלבש ועשה עמו עבירה, ילבשנו שוב ויקיים בו מצוה. האדם משפיע קדושה גם על הדומם. אפילו על הרחוב שבו הוא הולך. ידוע המעשה עם החזון איש שבלכתו בדרך אמר פעם, שמרגיש שבמקום זה שני בחורים דיברו בלימוד. כח הקדושה גדול עד מאוד. ובכל מקום שבו האדם עוסק בתורה, מתגבר על ניסיון, הוא משפיע קדושה על אותו מקום, ויתכן שיעבור שם אדם ויעברו בו הרהורי תשובה. מאידך למדנו כמה חשוב שלא לעשות דברים שאינם ראויים בין כתלי הבית. דיבור אסור, מעשה אסור, נטמעים בקירות, ואין סבון שיכול להסירם. ואם ארע מכשול, כל שהו, יש להזדרז לתקנו על ידי פעולות רבות של מצוות שיחזקו את הקדושה.